

Spelen in hoeken taal en rekenen

Ester van den Boog

Joanna Brands

Grazia Palumbo-de Nooijer

Welkom!



1

Programma

- 1. Begintaak en kennismaking**
- 2. Belang van spel**
- 3. Rijke Speelleeromgeving**
- 4. Taal- en rekendoelen in hoeken**
- 5. Stimuleren van doelgericht spelen: voorspelen**
- 6. Evaluatie**

2

Het belang van spel

Spel...

- ... is de motor van de ontwikkeling
- ... geeft eigenaarschap
- ... biedt kans voor 'echte' taal
- ... helpt kinderen de wereld begrijpen
- ... is de plek waar zelfregulatie groeit
- ... vergroot welbevinden en motivatie
- ... biedt een transfer van vaardigheden
- ...



3



**Peuters en 1-2:
spelend leren**



3-8: spelenderwijs leren
(spelend verwerken van
instructie)



**3: spelend leren
en spelenderwijs
leren** (spelend
verwerken van
instructie)

**Passend
aanbod!**

Foto's: De Wereld van Jonge kind

4

Spelend leren werkt mits...

- Hoge betrokkenheid
essentieel: rijke leeromgeving
- Kennis van de leerlijnen en de ontwikkeling
- Kwalitatief goede interactievaardigheden
leerkracht
- Spelen gaat niet altijd vanzelf -
> voorspelen i.c.m. taal en rekendoelen



5

Een rijke speelleeromgeving

- Gesloten en open materiaal
- Materiaal van formaat
- Echte materialen
- Variatie in materialen
- Zelfgemaakte materialen
- Leg verschillende materialen in verschillende hoeken

6

Wat is een goede thematische spelhoek?



Welke rollen zijn mogelijk?
Denk in handelingen (werkwoorden)



7

Nederlandse taal: ontluikende en beginnende geletterdheid - jonge kind (fase 1)

Mondelinge taalvaardigheid

Woordenschat en woordgebruik

- uitbreiden van de receptieve woordenschat
- uitbreiden van productieve woordenschat
- passende woorden gebruiken voor concrete zaken/ schoolse omgang en onbekende woorden omschrijven (met woorden labels van personen, dingen en plaatsen)
- verschillende en nieuwe woorden kiezen en gebruiken (betekenisuitbreiding, semantiek)
- (nieuwe) woorden vormen (morfologie)

Luisteren

- luisteren naar en begrijpen van uitleg over activiteiten en taken
- luisteren naar en begrijpen van instructies (bijv. bij activiteiten in de groep)
- luisteren naar en begrijpen van prentenboeken, verhalen, liedjes, gedichten, (toneel)voorstellingen, belevenissen van volwassen of kind, informatie over concrete onderwerpen
- luisteren naar en begrijpen van de mening van anderen
- luisteren en begrijpen van gesproken tekst op radio, tv en internet (bijv. indicatieve) series of programma's, digitale presentaties en luistertoelagen
- interpreteren van wat wordt verteld (betrekken aan eigen kennis en ervaring; betekenis afleiden uit intonatie en stemgebruik)
- benoemen van thema/onderwerp van gesprek tekst
- herkennen van persoon, plaats, gebeurtenis in gesprekken tekst
- precies luisteren, ook door (met hulp) stellen van begripvragen (inzetten van luistestatige) (bijv. over woordbetekenis wanneer dat het luisteren (begrip) belemmert)
- samen vatten van wat wordt verteld (bijv. wat was de belangrijkste gebeurtenis in het verhaal?)
- (met hulp) vormen van eigen mening over (een inhoudselement van) een gesproken tekst (bijv. waardering geven: wat vind je ervan/evalueren)

Spreek

- vertellen voor vertrouwd publiek
- uitleg geven (bijv. bij een tekening of ander materiaal)
- vertellen of navertellen van een verhaal
- vertellen over een gebeurtenis of eigen ervaring (bijv. na het spelen van een spel)
- vloeiend en verstaanbaar praten zoals klinkers en medeklinkers verstaanbaar uitspreken en gebruiken van eenvoudige intonatie (bijv. vraagzinnen)
- klanken vormen met het Nederlandse klankstelsel (fonologie)
- zinnen vormen (syntaxis)
- gebruiken van gebaren en mimiek om boodschappen te ondersteunen
- blijven bij het gekozen onderwerp (bijv. met behulp van ondersteunend materiaal)
- gebruiken van eenvoudige signaalwoorden (bijv. en, ben, omdat) voor samenhang in een verhaal
- waarnemen van signalen van (bekende) luisteraars
- reageren op signalen van (bekende) luisteraars en aanpassen van de inhoud aan de groep
- (met hulp) herkennen van en afstemmen op het publiek
- (met hulp) herkennen van en afstemmen op sprekeed

Gesprekken voeren

- deelen aan gaan geplande en ongeplande gesprekken:
 - om informatie uit te wisselen (bijv. over gebeurtenissen, naar prentenboeken of om elkaar te helpen)
 - voor discussie en overleg (bijv. over spel en ervaringen)
- reageren op elkaar, vragen stellen en beantwoorden
- kennismaken met verschillende gesprekssoorten (dialoog, discussie, kringgesprek)
- ervaren van verschillende gespreksdoelen (bijv. verhaal vertellen om te amuseren, overleg hoe een conflict op te lossen of informatie uitwisselen over gebeurtenissen in een prentenboek)
- kennismaken met en gebruiken van elementaire gespreksregels (bijv. op de beurt wachten en naar elkaar luisteren)
- oriënteren op een gespreksonderwerp (bijv. door te zoeken naar antwoorden op vragen zoals: waar gaat het over? wat weet ik ervan? wat wil ik vertellen/weten?)
- vasthouden en blijven bij het gespreksonderwerp
- bewust worden van verschillen tussen gesprekspartners en van omgangstaal (zoals reacties van anderen en non-verbale reacties van anderen en van gebaren en mimiek om gespreksbijdragen te ondersteunen)
- (met hulp) kiezen en productief gebruiken van (nieuwe) woorden tijdens gesprekken
- (met hulp) reflecteren op eigen bijdrage aan het gesprek

Lezen

Leesplezier

- ontwikkelen van leestijde vanuit een rijke leersomgeving
- plezier tonen in voorlezen en boeken (leesbedriving)
- plezier in zelf (kunnen) lezen en zelf (kunnen) voorlezen
- meeleven met personages in een op de leeftijd afgestemd boek
- ervaren van verschillende emoties in een verhaal (bijv. verdriet, boosheid, blijdschap)
- uiten van gevoelens/mening over een voorgelezen verhaal of rijmje
- zich inleven in alledaagse onderwerpen (aansluiten bij de leefwereld en bij onderwerpen die verder afstaan van het kind)

Fonemisch bewustzijn en alfabetisch principe

- spelen met klanken (fonemen) en symbolen, woorden verklaren
- deelneemen aan woord- en klankspelletjes
- ontdekken dat letters met klanken corresponderen
- herkennen en gebruiken van rijmwoorden
- ontdekken van de structuur van taal (tekst, zin, woord)

Oriëntatie op verhaal en tekst

- ontwikkelen van kennis over de functies van lezen
- kennismaken met verhalende teksten, vooral expressief (bijv. sprookjes, dierenverhalen, realistische verhalen, fantasieverhalen, voorleesverhalen, prentenboeken)
- kennismaken met poëtische, aangelegde, wens- en liedjes die vooral vormvast zijn (bijv. veegliedjes, slaapliedjes, dansliedjes, kringliedjes, afzwevers, springliedjes, sintelklaarliedjes, caadoelrijzen, spottersliedjes)
- kennismaken met informatieve teksten (bijv. informatieve prentenboeken, nieuwsberichten op het prikbord, weerbericht op website)
- kennismaken met instructieve teksten (bijv. pictogrammen voor dagelijkse handelingen, recept, bouwtekeningen)
- kennismaken met betogende teksten (bijv. een oproep, reclame)
- herkennen en onderscheiden van fantasieverhalen en realistische verhalen (fictie en non-fictie)
- naspelen of navertellen van een voorgelezen verhaal (met of zonder illustraties)
- onderscheiden van de hoofdkomponenten van een verhaal (wie, wat, waar, wanneer) (bijv. met behulp van picto's)
- afleiden van de betekenis van (onbekende) woorden met behulp van de kalf en afbeeldingen bij een tekst

Aanvankelijk lezen (vanaf GROEP 3)

- oefenen van de elementaire leeshandelingen
- decoderen van klankzuivere woorden
- herkennen van lettercombinaties en spellingspatronen in niet-klankzuivere woorden
- herkennen van lettergrepen in geschreven woorden
- kennismaken met eenvoudige technieken om informatie te onthouden (herhalen, onderstrepen, woordspil)
- opzoeken en kennismaken met opzet van informatiebronnen
- kennis ontwikkelen over de opbouw van een tekst (met behulp van leestralen)
- voorlezen waar de tekst over gaat en herlezen en onderstrepen, met name om nog een keer te genieten van de tekst en om te onthouden
- (met hulp) oriënteren op het leesdoel
- (met hulp) bewust worden van aspecten van het eigen leesleerproces
- herkennen en begrijpen van signaalwoorden die chronologische volgorde of vraag-antwoord structuur aangeven
- zelfstandig begrijpen van een eenvoudige tekst door het onderwerp en enkele kenmerken te benoemen en de titel te interpreteren
- ontdekken welke onderwerpen men leuk of niet leuk/saai vindt om over te lezen

Schrijven

Oriëntatie op geschreven taal

- ontwikkelen van kennis van de functies van schrijven
- benoemen van het verschil tussen gesproken en geschreven taal
- ontdekken van het verschil tussen 'schrijven' en 'lezen'
- achterhalen van de betekenis van geschreven taal

Voorbereidend schrijven

- spelen met lettertekens (benoemen en schrijven)
- schrijven van woorden met grote eenheden (bijv. eigen naam, logo's en merkmaken)
- tekenen en versieren van woorden
- schrijven met eigen grafische middelen (tekeningen, picto's, krabbels, symbolen) (bijv. tekenen, krabbels, lettersachtige vormen, letter-/tekenreeksen, spontane spelling, ook naschrijven, nastempelen, typen op de computer)
- ervaring opdoen met het schrijven van woorden:
 - losse woorden (bijv. eigen naam op etiket of label, lijstjes)
 - korte (1 woordzinnen) (bijv. korte zinnen bij zelfgemaakte tekeningen)
- vertellen wat geboude tekens in het eigen schrift betekenen

Aanvankelijk schrijven (vanaf GROEP 3)

- ervaren dat geschreven taal communicatieve doelen heeft
- ervaren dat schrijven is onder woorden brengen van gedachten, gevoelens en meningen
- ervaring opdoen met de schrijfbewijzen 'aan de informeren' en 'aan plezier verschaffen'
- plezier krijgen in schrijven
- ervaring opdoen met het schrijven van korte zinnen
- ervaring opdoen met het schrijven van korte teksten met meestal één inhoudselement, vaak met een chronologische opbouw:
 - verhalende teksten (bijv. briefje, kaartje)
 - eenvoudige informatieve teksten (bijv. bericht of antwoorden op vragen)
 - eenvoudige instructieve teksten (bijv. recept of korte gebruiksaanwijzing)
- schrijven over concrete onderwerpen uit eigen leefwereld, (onder andere over het hier en nu of over de nabije omgeving, de nabije toekomst/verleden)
- experimenteren met het afstemmen van tekst op publiek (met hulp) aanspreken van tekst n.a.v. reacties van publiek (klagereport)
- (met hulp) inzetten van schrijfbewijzen: werken van het onderwerp, verzamelen, selecteren en ordenen van informatie, reflecteren (voorz op inhoud, minder op vorm)
- reflecteren in tekstbesprekingen over wat de leering heeft opgeleverd (Wat heeft de leering toegevoerd? Waarom kan de lezer bepaalde dingen wel/niet begrijpen?)
- verzorgen van de lay-out van de tekst, bladspiegel verdelen en illustraties bij de tekst maken



Taalbeschouwing

- gesprekken voeren over taal en taalgebruik
- reflecteren op taal
- verbeteren van taalgebruik

slo | www.jongekind.slo.nl | primaronderwijs@slo.nl | augustus 2021

8

Hoe verwerk je
taaldoelen in de
hoeken in je
groep?



9

Boekoriëntatie en verhaalbegrip

Hoe kun je hieraan werken in de hoeken?

Natuurlijk in de taal-/leeshoek, zorg hier voor een gevarieerd aanbod.

Maar ook door ...

- het verhaal na te spelen bij de vertelafel;
- het verhaal na te spelen in de themahoek;
- kranten, tijdschriften, (prenten)boeken in de huishoek te leggen;
- alfabetboeken in de schrijfhoek.

Denk hierbij aan:

- *Spiegels*: boeken waarin kinderen zichzelf, hun cultuur of hun eigen levenswereld herkennen, wat zorgt voor bevestiging en representatie.
- *Vensters*: boeken die een blik werpen op de wereld buiten de eigen leefwereld, waardoor kinderen leren over andere culturen, perspectieven en ervaringen.

10

Beginnende geletterdheid

In de hoeken..

- Bouwhoek: pictogrammen, boeken over architectuur, klembord met papier..
- Zandtafel: stenen met letters, magneetletters/houten letters..
- Themahoek zoals een restaurant/winkel: menukaart, bord met naam, opschrijfboekje..
- Huishoek: boodschappenlijst, agenda/kalender, laptop, folders ...
- Schrijfhoek: enveloppen, (wens)kaarten, allerlei schrijfgerei, letterstempels, schuurpapieren letters, bak met zilverzand..
- Taal-/leeshoek: ontwikkelingsmaterialen met en zonder vaste opdracht, (wisselende) prentenboeken
- Knutselhoek/atelier: tijdschriften, letterbladen die kinderen kunnen versieren...
- Constructiehoek: voorbeelden van letters, vloerpuzzels...

11

Mondelinge taal

In rollenspel komen veel van onderstaande doelen aan bod

- Woordenschat
- Zinsbouw
- Articulatie
- Vragen stellen
- Luisteren
- Mening geven
- Een gesprek voeren

Taal uitlokken door bijv. rollenkaarten, spelscripts, woordwebben, scènes uit prentenboek visualiseren



12

Rekenen-wiskunde - kleuters (fase 1)

GETALLEN: Getalbegrip

Telrij (tot tenminste 20)

- de telrij opzeggen (akoestisch tellen) de structuur van de telrij verkenen en zo ver mogelijk tellen
- doortellen en terugtellen vanaf willekeurige getallen
- omgaan met begrippen rond de telrij zoals verder, door, terug, naast, tussenin
- omgaan met tangtelwoorden zoals eerste, tweede... tiende, zover als je kunt, en verkenen wanneer je die gebruikt
- vergelijken en ordenen van getallen in de telrij
- verkenen of ze ver of dicht bij elkaar in de buurt liggen
- tellen met sprongen (2, 5, 10)
- redeneren over de telrij in passende probleem- en conflictsituaties

Hoeverheden (tot tenminste 20)

- tellen van hoeveelheden (resultaat tellen) en de regels van het tellen
- schatten van hoeveelheden
- vergelijken en ordenen van hoeveelheden maar ook van grotere hoeveelheden zonder precies tellen
- omgaan met begrippen rond hoeveelheden zoals meer/minder, meeste/minste, evenveel, weinig/veel, alle/niets, ongeveer, hoeveel
- handig organiseren van hoeveelheden door structureren, groeperen, op een rijje leggen
- herkennen van getalbeelden
- verkort tellen
- representeren van hoeveelheden
- spitelen en samenwegen van kleine hoeveelheden
- redeneren over hoeveelheden in passende probleem- en conflictsituaties

Getallen (tot tenminste 20)

- herkennen, lezen en schrijven van cijfers en getallen
 - verkenen van grotere getallen
 - omgaan met begrippen rond getallen zoals groter, kleiner, grootste, kleinste, gelijk
 - oefenen met de vaste volgorde van getallen in de getallenrij
 - vergelijken en ordenen van getallen in de getallenrij
 - onderzoeken van getalrelaties zoals buurgetallen, groot of klein verschil
 - verkenen van de verschillende betekenissen en functies van getallen
 - redeneren over getallen in passende probleem- en conflictsituaties
- Relaties tussen telrij, hoeveelheden en getallen (tot tenminste 20)**
- koppelen van telwoorden, nummers, hoeveelheden en getallen
 - flexibel omgaan met de relatie tussen telrij, hoeveelheden en getallen
 - nadenken over 'hul' als getal en als hoeveelheid

slo www.jongekind.slo.nl

GETALLEN: Bewerkingen

Optellen en aftrekken met hele getallen (tot tenminste 20)

- handelend optellen, aftrekken en splitsen van hoeveelheden
- handelend omgaan met begrippen rond optellen, aftrekken en splitsen zoals erbij tellen, weghalen, erbij, nog eenje, eraf, weg, samen, over
- handelend optellen en aftrekken in de context van de telrij
- probleemoplossen, kritisch denken en redeneren over optellen, bij elkaar tellen, aftrekken, splitsen met hoeveelheden in betekenisvolle situaties

Vermengvuldigen en delen met hele getallen (tot tenminste 20)

- handelend uitdelen en verdelen van hoeveelheden maar ook met grote hoeveelheden waarbij het om de handeling gaat
- handelend omgaan met begrippen rond delen zoals eenrij, oneerlijk, delen, verdelen, over, evenveel
- redeneren over uitdelen en verdelen van hoeveelheden in passende probleem- en conflictsituaties

Verhoudingen

- verhoudingsgewijs vergelijken en ordenen (bijv. als je groter wordt, moeten je kleren ook groter zijn)
- verkenen van getalsmatige verhoudingen (bijv. bij een bakrecept: voor één cake zijn 2 eieren nodig, voor 2 cakes zijn... eieren nodig)
- redeneren over (kwalitatieve) verhoudingen in passende probleem- en conflictsituaties

Verbanden

- gebruiken van staafdiagrammen om hoeveelheden en informatie te ordenen en te vergelijken
- construeren van een beeldrij of staafdiagram
- aflezen van informatie uit grafische voorstellingen (beeldrij, staafdiagram)
- lezen van een betekenisvolle passende tabel zoals een dag- en weekplanning van de eigen groep

METEN & MEETKUNDE: Meten

Langte en omtrek

- ontdekken en ervaren van het meten van langte en omtrek
- omgaan met 'lengte' en 'omtrek' en begrippen rond langte en omtrek
- omgaan met tegenstellingen tussen begrippen rond langte en omtrek
- vergelijken en ordenen op langte en omtrek
- meten met informele instrumenten en maten waarmee je lengte kunt uitdrukken
- verkenen en meten van maten van het eigen lichaam
- redeneren over langte en omtrek in passende probleem- en conflictsituaties

Oppervlakte

- ontdekken en ervaren van het meten van oppervlakte
- omgaan met 'oppervlakte' en begrippen rond oppervlakte
- omgaan met tegenstellingen tussen begrippen rond oppervlakte
- vergelijken en ordenen naar oppervlakte

Inhoud

- ontdekken en ervaren van het meten van inhoud
- omgaan met begrippen rond inhoud
- omgaan met tegenstellingen tussen begrippen rond inhoud
- vergelijken en ordenen op inhoud
- meten met informele instrumenten en maten waarmee je inhoud kunt uitdrukken (blokken, bekertjes, flesjes)
- redeneren over inhoud in passende probleem- en conflictsituaties

Temperatuur

- verkenen en ervaren van de begrippen warm en koud in verschillende situaties

Geld

- ontdekken dat er munten en geldbiljetten zijn met verschillende waarden
- omgaan met begrippen rond geld
- verkenen van de rol van geld bij kopen, verkopen en betalen zoals met munten en met pippen
- eenvoudige geldbedragen samenstellen in hele euro's
- redeneren over geld in passende probleem- en conflictsituaties



METEN & MEETKUNDE: Meetkunde

Oriënteren in de ruimte

- omgaan met meetkundige begrippen
- onderzoeken en omschrijven van de plaats van voorwerpen in de ruimte t.a.v. van elkaar en t.a.v. jezelf
- werken met eenvoudige tekeningen, bouwplaten en plattegronden
- onderzoeken wat wel en niet zichtbaar is vanuit bepaalde standpunten
- onderzoeken en ontwerpen van eenvoudige 'routes'
- redeneren over 'oriënteren in de ruimte' in passende probleem- en conflictsituaties

Construeren

- omgaan met begrippen rond construeren
- construeren van ruimtelijke figuren met vrij en meetkundig constructiemateriaal
- voortzeten en zelf ontwerpen van ketting- en mozaïekpatronen
- nabouwen van een voorbeeld/foto/stapplan met passend constructiemateriaal
- construeren met papier (vouwen, navouwen, bouwen, knippen) en op papier (patronen ontwerpen)
- redeneren over eenvoudige meetkundige problemen rond construeren

Opereren met vormen en figuren

- sorteren van voorwerpen op basis van één of meer kenmerken
- verschillen onderzoeken en benoemen tussen driedimensionale figuren en daarbij behorende tweedimensionale figuren
- onderscheiden en onderzoeken van meetkundige vormen
- experimenteren met vormen en figuren in spiegels en spiegelreflecties
- spelen met licht en schaduw van vormen en figuren in zon of zaklamp
- redeneren over 'opereren met vormen en figuren' in passende probleem- en conflictsituaties



(december 2019)

13

Taal/leeshoek

Niet alleen taaldoelen...

Zorg hier voor een gevarieerd aanbod op rekendoelen:

- boeken over architectuur of bouwwerken (kan ook in de bouwhoek)
- telboeken in de rekenhoek neer te leggen
- reclamefolders
- prentenboeken met rekeninhouden
- reisgidsen
- atlas
- ...



14

Taal en rekenen in de themahoek

Voorbeeld project Verkeer: De fiets wordt gemaakt bij de fietsenmaker



- Modellen/ voorspelen op de doelen:
 - Taalontwikkeling, woordenschat
 - Rekenontwikkeling, getalbegrip:
 - Getalherkenning tussen 11 en 20
 - Doortellen vanaf 10
- Gericht begeleiden/ meespelen op de doelen waarop je hebt gemodeld



15

Voorspelen: modellen en doelen

- Huishoek: moeder (de professional) heeft boodschappen gedaan en ruimt deze op in de keuken. De melk en kaas legt ze in de koelkast, de koekjes in de kast en de keukenrol komt op het aanrecht te staan.
- Huishoek: de buurvrouw (de professional) komt op bezoek en heeft appels meegenomen. Alle kinderen krijgen een appel.
- Themahoek: in de supermarkt koopt Inge een pak suiker en 5 bananen. Bij de kassa gaat ze betalen met 1 euro muntjes.
- Themahoek: Kim gaat bollen planten in de tuin. Ze heeft een zak bloembollen en maakt kuiltjes in de aarde.

16

Taal en rekenen in het spel

zelf
aan de slag!

Bedenk in drietallen:

- Welke rollen?
- Welke handelingen?
- Welke taaldoelen?
- Welke rekendoelen?
- Hoe kan het voorspeelstukje eruit zien om dit te modelen?



17

Meer weten over spelen in hoeken?

- Begeleiden van spel(end leren) in de hoeken?
- Zicht houden op de ontwikkeling in de hoeken?
- Meer leren over spelfasen?
- Maken van beredeneerde planning met aandacht voor spelend leren?
- Opbrengstgericht spelen?
- ...

18

Evaluatie

“Welk idee uit deze workshop roept bij jou op: *dit móét ik morgen proberen?*”



19

Veel speel- en leerplezier!

- e.vandenboog@cedgroep.nl
- j.brandts@cedgroep.nl
- g.Palumbo@cedgroep.nl



20